

Dansk læseguide til artiklen *Natur och plats i nordisk lyrik*

Hvad skal man vide som dansktalende for at kunne læse en tekst på svensk?

Denne guide handler om, hvordan du kommer i gang med at læse på svensk. Den gode nyhed er, at det er lettere at læse svensk end at forstå talt svensk. Det skyldes, at skriftsprogene er mere gammeldags end talesprogene. Mange af de udfordringer, du oplever, når du lytter til svensk, møder du ikke, når du læser, fordi man ikke forvirres af udtalen.

Svensk er modersmål eller andetsprog for ca. 10 millioner mennesker i Sverige. Derudover er svensk et officielt sprog i Finland. Kun ca. 250.000 finner har svensk som modersmål, men svensk er et obligatorisk fremmedsprog i skolen for alle finner. Hvis man forstår lidt svensk, kan man altså komme langt omkring i Norden. Det er et mål i folkeskolen, at alle elever skal få en erfaring med at læse svensk – og helst en kommunikativ kompetence, selvom vi ved, at det er et højt sat mål i grundskolen. Det vigtige er, at eleverne – og i første omgang du selv som lærerstuderende og lærer – får nogle strategier til at læse og forstå svensk.

Dansk og svensk er såkaldte nabosprog. De har en fælles oprindelse og historie som såkaldte østnordiske sprog i den nordgermanske sprogfamilie. Der er mange ligheder på grundlæggende områder som ortografi (stavning), grammatik (ordenes bøjning og sammensætning) og ordforråd. Lighederne gør, at det er relativt let for en dansker at lære at læse svensk, men undersøgelser viser, at det er noget sværere end at lære at læse norsk (bokmål). Det skyldes, at der også er en række forskelle mellem dansk og svensk. Nogle af forskellene er åbenlyse, som fx at svenskerne ud over alle de bogstaver vi deler, bruger *ä* i stedet for *æ* og *ö* i stedet for *ø*. Der er også bogstaver eller kombinationer af dem, der er mere almindelige på svensk end dansk, fx bruger svenskerne *x* ret ofte. Det skal man lige vænne sig til.

På ordniveau er en del af de gamle funktionsord (fx *du*, *den* og *som*) helt ens. Mange såkaldte arveord er næsten ens som fx *mann* (*mand*) eller *öga* (*øje*). Det lidt svære ved svensk er de ord, der er helt forskellige. Når svenskerne holder en kaffepause, siger de, at de skal *fika*. Det ringer ingen klokke for en dansker. Det ord skal læres som et fremmedord. Der er også ord, som umiddelbart ligner, men alligevel betyder noget forskelligt. Dem kalder vi falske venner. Et godt eksempel er *rolig* på svensk, der betyder *sjov* på dansk. Det har ikke noget at gøre med at være rolig. For at undgå at gætte forkert på betydningen er det derfor vigtigt at udnytte de informationer, der ligger i konteksten.

Trafiklysmetoden

En god metode til at få blik for forskelle og ligheder mellem dansk og svensk er den såkaldte trafiklysmetode. Trafiklysmetoden går ud på, at man farvelægger ord:

- der staves ens og betyder det samme, med grøn,
- ord, der er genkendelige, men staves lidt anderledes med gult
- og ukendte ord med rødt.

Prøv selv at læse indledningen til temaartiklen og læg mærke til forskellene. Du kan eventuelt bruge "trafiklysmetoden" til at danne dig et overblik.

Vi har gjort det sådan:

Människan och platsen, den natur, det landskap och den region, det land och den nation, den världsdel som människan bebor eller bereser, och berättar om, har alltid och kommer alltid att befinna sig i ett dialogiskt förhållande med vartannat. Vi både präglas av och präglar platser.

- Vi ser, at en del af teksten er grøn. Ordene er altså identiske på svensk og dansk. Det letter naturligvis læsningen. Mange af de ord er højfrekvente, dvs. at de bruges meget. En del af dem er såkaldte funktionsord, dvs. de har en grammatisk funktion og en lidt abstrakt betydning, fx pronomener som *den, det, som, sig og vi* og præpositioner *i og med*.
- En stor del af tekstuddraget består af gule ord, som for det meste også er lette at gætte. Det kan være et eller flere bogstaver, der adskiller ordet fra sin ækvivalent på dansk, fx hedder det *att* på svensk, ikke *at*. Mange svenske enstavelsesord slutter med dobbeltkonsonant. Endelserne er også anderledes, hvor der kan være stærk vokal i slutningen af svenske ord, fx *befinna* i stedet for *befinde*. Vi ser også de særlige svenske bogstaver ö og ä i *människan* (mennesket) og *förhållande* (forholdende)
- Der er ingen røde ord i citatet.

Læsestrategier

Det er svært at få flow i sin læsning, hvis man skal tænke for meget over de tekniske forskelle mellem svensk og dansk. Den bedste metode er derfor at kaste sig ud i læsningen. På den måde vil man med tiden blive bedre og bedre til at "se igennem" de forskelle, der virker forstyrrende til en start. Det er imidlertid vigtigt at have nogle læsestrategier.

Grafemisk association

Den primære læsestrategi, når man læser nabosprog, kaldes nogle gange "grafemisk association". Det betyder egentlig bare, at man i sit hoved "lader" som om man læser dansk. Når et grafem (bogstav) afviger fra det forventede, associerer man til det mest nærliggende,

fx (“tacka” til “takke”). Man kan komme langt med den metode, når man læser nabosprog. Vær dog opmærksom på “de falske venner”.

Kontekstbaseret gættestrategi

Når man støder på et rødt ord på svensk, vil det typisk være omgivet af grønne og gule ord. I nogle tilfælde kan man derfor bruge den information, man får i de andre ord til at gætte, hvad det røde ord betyder i sammenhængen. Det kalder man en kontekstbaseret strategi.

Morfemstrategi

Nogle af de gule ord bruger vi ikke på samme måde i dansk. Alligevel er det let at regne betydningen ud ved at se på ordets delelementer, som vi kalder morfemer. På svensk hedder det ikke “bæredygtighed”, men “hållbarhet”. Det er alligevel let at regne ud, hvad “hållbarhet” betyder ved dele ordet i morfemer håll-bar-het og tænke på det tilsvarende danske ord hold-bar-hed, der bruges på en lidt anden måde.

Ordbogen

Slå de røde ord op, hvis de ikke giver sig selv i kontekst.

NB! Fagordene kan give forståelsesudfordringer, fordi de i sig selv er komplekse - både på dansk og svensk. Fx er “kronotop” et af de fagord, du skal lære. Fagordene er en del af det indhold, du skal tilegne dig gennem teksten og temadagen. Se begrebskataloget her på siden.

Uddybning. Nogle centrale forskelle mellem dansk og svensk (jf. Brink 2021, s. 409)

- Svenske ord kan modsat danske ende med dobbeltkonsonant efter trykstærk vokal i enstavelsesord, dvs. man har *buss* (ikke bus), *hatt* (ikke hat) osv.
- På svensk bruges ck for k/kk, fx *tacka* = takke, *dricka* = drikke.
- En del ord har et “j” efter konsonanten i starten af orden, fx *tjuv* = tyv, *djur* = dyr osv. Stafforskellen afspejler en vigtig udtaleforskel, nemlig palataliseringen af visse konsonanter på svensk.
- Ordstillingen er stort set identisk mellem dansk og svensk og volder typisk ikke problemer i læsningen.
- Nogle ord ligner umiddelbart ens, men betyder noget andet. Dem kalder vi “falske venner”
 - o *blomma* = blomst (ikke blomme!)
 - o *frukost* = morgenmad (ikke frokost!)
 - o *glass* = is (ikke glas!)
 - o *kasse* = bærepose (ikke kasse!)

- *springa* = løbe (ikke springe!)
- Der kan forekomme ord, som ikke er umiddelbart genkendelige på dansk
 - *börja* = begynde
 - *låt* = sang
 - *tycka* = synes
 - *tyvärr* = desværre
 - *även* = endda

Du kan læse mere om forskellen på dansk og svensk og om at undervise i nabosprog i:

- Brink, E.T. (2021). "Undervisning i nabosprog". I Nielsen, B. og Lieberkind, J. *Danskundervisning 1.-6.* Hans Reitzels Forlag